

NOTE DE LECTURĂ (II)

DESPRE ȘTIINȚĂ, FAIR PLAY ȘI FRUSTRARE (Comentarii pe marginea unei lucrări inutile, Ioana Bogdan Cătănicu, *Daci și romani. Aculturație în Dacia*, Academia Română, Centrul de Studii Transilvane, Cluj-Napoca, 2007, 151 p. + 13 fig.).

Lumea academică este saturată de agresiunile perpetue ale diverșilor autori, care poluează fără să li se perceapă vreo taxă. De la plagiatori dovediți, sau scoși basma curată, la feroci vânători de avansări și până la cei îmbătați de propriul parfum, toți produc astăzi opere tipărite cu mare cheltuială publică, sau privată și cu noutăți științifice ce trebuie căutate cu lupa. E drept că sunt și unii, baronii mediului intelectual, ajunși în vârful piramidei fără a putea flutura nimic prin fața proștilor. Noi, proștii, credem că există etică, deontologie, fair play. Noi credem în criteriile CNCSIS, ne străduim să publicăm în revistele internaționale cuprinse în fluxul principal al informației, ne adaptăm chiar jalnicei liste cu reviste umaniste ISI întocmită de Thompson Institute, participăm la competiții deschise de proiecte de cercetare în țară și la nivel european, tindem să edităm cărți și periodice pe bază de referate științifice (după moda „peer review”). Ba am ajuns să ne notăm și de câte ori suntem citați și mai ales unde și de către cine. Dar oare așa s-o fi măsurând performanța științifică? Cum se vede cu ușurință sunt mulți care nu cred în capacitățile scientometriei, preferând cântarul clasic, sau metoda orală, aprecierea din gură în gură și după ureche. Modelul ce urmărește „ajungerea la cașcaval”, devenit lege în lumea politică, nu putea să rămână fără adepți și în alte domenii. Mult „cașcaval”, puțin efort și butaforie! Iată visul celor descriși mai sus. Cărțile celor șmecheri trebuie obligatoriu să aibă o copertă scumpă și arătoasă (să fie „hardback” cum zic englezii, sau „cool” cum spun românii) și cel mai important lucru, spre fericirea cititorilor amatori de evenimente culturale memorabile, să li se pregătească o lansare cu bufet (ca la bestseller-uri, deși ele apar în tiraje cuprinse între un exemplar și 150–200).

Dar să lăsăm deoparte avatarurile lumii în care ne mișcăm și să revenim la subiect. În general, o carte bună este laudată imediat după apariție de necunoscuți, dar și de către prietenii autorului. Mai târziu pot reacționa și cei care-l iubesc mai puțin pe autor. O lucrare proastă este elogiată doar de către prieteni. Ce se întâmplă însă când n-ai prieteni și scrii slab? Trebuie să te aștepți doar la critici, ceea ce este oricum un fapt pozitiv, pentru că ești băgat în seamă. Și asta nu este puțin lucru. O oarecare blazare, o lehamite, o letargie s-a instalat de multă vreme în cercurile arheologice. Mulți se mulțumesc cu bârfa, o critică mai perfidă decât cea scrisă. Lăsăm prea multe lucruri strâmbe să pară drepte, pe considerente umane, de colegialitate, de vârstă etc. Or, evitarea spiritului critic onest, amortizarea lui, atinge fibra spiritului științific și încurajează pe impostorii dornici de succese facile. Subsemnatul m-am remarcat încă de la susținerea tezei de doctorat (1998) printr-un spirit ludic și critic accentuat. Conducătorul tezei, Prof. I. Piso, mi-a adresat următoarea apreciere, în Referatul oficial de acceptare a tezei: „Există două moduri de a aborda o teză de doctorat, și de fapt orice lucrare științifică. Unii, cei mai mulți, iau de bună ceea ce au scris înaintașii... Alții, cei curajoși și fără complexe, repun totul în discuție. Este calea cea mai plină de asperități, dar cea mai corectă, căci un adevăr istoric, dacă este un adevăr se cere a fi mereu confirmat. Este calea aleasă de spiritele independente într-o societate liberă,

în care structurile științifice nu se mai confundă cu feudele...”. M-am ghidat și după ce am devenit doctor tot după aceleași principii. Sunt încă mulți, probabil, cei care nu gândesc la fel cu Prof. I. Piso. La majoritatea funcționează însă instinctul de conservare, care-i oprește să scrie lucruri pe care nu le mai pot impune doar prin mijloace subiective și nu se expun în fața criticii științifice care le-ar putea destabiliza imaginea. Există însă și excepții.

Autorul ale cărui rezultate și idei le comentăm, Ioana Olga Maria Bogdan Cărănicu, cunoscut în mediile arheologice sub sigla IOM BC, ne propune o lucrare editată de Centrul de Studii Transilvane din Cluj-Napoca (proaspăt preluat de către Filiala Cluj a Academiei Române), sub titlul *Daci și romani. Aculturație în Dacia*. Pe contra pagina foii de titlu ne este prezentat autorul și cariera sa științifică. Aflăm că s-a format profesional în centrul universitar Cluj, iar apoi „s-a desăvârșit” la București. Nu este prea clară informația privind bibliografia autorului despre care ni se spune că a scris „cca 90 de studii, în cea mai mare parte în străinătate”. Îmi amintesc că atunci când pregăteam activitatea cercetătorilor pentru o pagină web a Institutului, IOM BC nu-mi dăduse o listă de lucrări care să fie publicate „cea mai mare parte” din 90, adică peste 50, în străinătate. Erau abia vreo 32 de toate, dintre care 11 în străinătate. Curând pagina web va fi definitivată și cei curioși pot verifica. Lucrarea are 111 pagini de text și 13 figuri în text. Fiind cam puțin pentru coperti cartonate, a fost nevoită să adauge un rezumat de 36 de pagini, tradus în limba engleză de Michaela Mudure (sunt azi la modă chiar texte duble, în românește și traduse integral, printre cei care n-au suficiente de spus despre subiectul abordat, dar doresc cu orice preț să mai „scrie o carte”).

În Introducere, autorul pornește cu elan și ne mărturisește profesiunea sa de credință: „Este convingerea arheologului conștient de posibilitățile și limitele metodelor științifice ale acestei științe, care se rafinează, se reformulează tocmai ca urmare a *muncii continue și a evaluării fără prejudecăți a rezultatelor ce se acumulează prin strădania colectivă* (s.n.), prin colaborarea peste granițele fizice sau temporale (sic!)”. Granițele fizice este clar ce sunt, dar cele temporale și cum se poate colabora peste ele este un subiect care ne pune serios la contribuție imaginația. Vom vedea cât de sincere sunt aceste cuvinte după ce vom analiza punctele de vedere ale autorului pe parcursul lucrării. Dar cel mai interesant lucru pe care-l aflăm din Introducere este faptul că vreme de șase ani, între 2000 și 2005 această temă a reprezentat **Planul de cercetare** la Institut al autorului, adică a primit salariu pentru el. Cum el n-a fost niciodată predat sub formă de manuscris secretarului științific, așa cum prevăd normele uzuale la care se supun tot cei care cred în „peer-review” pomeniți la începutul acestor rânduri, este oricum bine să-l vedem și după 2 ani și ceva. Să facem puțină aritmetică: $111:6 = 18,5$ pagini pe an sau 1,5 pagini pe lună (+ 2 ani, probabil, pentru adăugarea notelor). Mare boierie ar zice alții, din alte domenii! Și se mai și plâng cercetătorii ăștia.

Fabula cu „lupul moralist” este ilustrată de către IOM BC câteva rânduri mai jos. Zice: „Prin dispariția unora din autorii cercetărilor și din cauză că acestea erau privite ca o „chestiune privată”, nu ca o responsabilitate a instituțiilor în care arheologul a lucrat, cea mai mare parte a unor cercetări desfășurate de-a lungul unor decenii sunt quasi-pierdute”. Dar rezultatele și materialele arheologice (= bunuri ale patrimoniului mobil) din cercetările domniei sale de la Rucăr, Urluieni, Putineiu, Flămânda, Enoșești, unde sunt? Nu sunt și ele quasi-pierdute? Când vor fi ele publicate, autorul fiind trecut (66 de ani) de vârsta legală de pensionare? Din 1990, de la înființarea Institutului de Arheologie și Istoria Artei, deși până prin anul 2000 Academia a dat fonduri de cercetare arheologică, nici un material arheologic sau vreo documentație științifică elaborată de IOM BC n-a ajuns la Institut. De ce? Aflăm abia la p. 102, nota 353. Tot de aici rezultă și „lipsa de prejudecăți” a autorului. După ce mă contrazice cu un rând mai sus (a mă contrazice pare a fi o adevărată terapie pentru IOM) referitor la afirmația pe care aș fi făcut-o într-o lucrare din 2004 (deși la nota 352 nu precizează pagina, probabil citează din memorie) că la Apulum nu există urme ale populației autohtone, scrie halucinantă notă: „**Din păcate nu pot aduce dovezi peremptorii că afirmația este făcută fără acoperire (e vorba de ce am spus eu n.n.), deoarece materialul ceramic descoperit în săpăturile noastre (acum peste 10 ani, n.n.) nu a putut fi studiat, fiind încă în depozitele muzeului Unirii din Alba Iulia așa cum l-am dus de pe**

șantier (adică plin de pământ, mucegăit și expus deteriorării n. n.), lipsindu-mi mie posibilitatea de a-l aduce la Institut, iar institutul fiind absolut neinteresat de ceea ce se întâmplă cu cercetările făcute în cadrul planului de lucru. Mașina institutului a făcut numeroase deplasări la Câlnic, trecând prin Alba Iulia, dar n-a existat deloc DORINȚA (s.n.) de a mi se aduce materialul arheologic la Institut!” Așadar, IOM crede că are datoria să aducă dovezi contra unei opinii, dar, din păcate pentru ea și pentru soarta omenirii, nu poate. Totuși, vina aparține institutului, mașinii și mai ales lipsei de ... dorință. Deci, rezumând, deși materialul ceramic n-a fost studiat, totuși IOM știe că acolo zace dovada cu ajutorul căreia m-ar putea contrazice cu argumente, așa nu are încotro și mă contrazice fără dovezi. Or, culmea, tot IOM scrie, făcându-le morală lui I. Piso și A. Diaconescu: „...când susții o ipoteză controversată nu este etic să nu publici rezultatele arheologice care ar soluționa discuția...” (p. 90). Și eu cred la fel în privința lui IOM: nu este etic să susțină că n-am dreptate, adică să formuleze o altă ipoteză, înainte de a publica ceramica despre care crede că ar rezolva discuția! Pentru a-și calma nervii urmează o frază scrisă cu mânie proletară, fără notă, tot despre subsemnatul. E bine de precizat totuși că I. Piso, Al. Diaconescu, V. Bolindeț și chiar subsemnatul, care au săpat mult mai mult la Apulum decât IOM, au spălat ceramica la fața locului și n-au găsit nici un material „peremptoriu” care să-i dovedească afirmațiile. Cât despre interesul institutului pentru planul de lucru al lui IOM, din 2005 până în 2007 a mai trecut pe apa Someșului un plan de cercetare al ilustrei noastre colege. Termenul de predare era decembrie 2007. N-a reacționat în nici un fel la cererile Consiliului Științific. Să ne așteptăm oare la o nouă carte prin 2010?

IOM continuă într-un stil deja cunoscut celor care îi citesc anual rapoartele de activitate. Nu se poate lucra pentru că cercetătorilor n-are cine să le facă ridicarea topo, cine să le deseneze, să le fotografieze și mai ales cine să le restaureze materialele. **Toate aceste critici vizează instituția, adică ACADEMIA ROMÂNĂ și sistemul ei financiar-contabil (s.n.)**. Autorul lovește exact acolo unde își are pușinii suporteri, ceea ce nu-i prea frumos. Cât despre comentariul din nota 2 despre desființarea laboratorului de restaurare după moartea unicului angajat, domnia sa uită că atunci când s-a făcut curățenie pentru predarea spațiului proprietarului de drept (Universitatea „Babeș-Bolyai”), s-au găsit materiale arheologice date la restaurare de IOM cu decenii în urmă, deci se poate considera norocoasă.

Scurta, dar savuroasa Introducere se încheie tumultuos cu o cascadă de ironii dificil de urmărit, la adresa epocii trecute de curând.

Urmează 14 capitole cu titluri ciudate. De exemplu: „Discuții privind noțiunea care acoperă cel mai complet fenomenul care a produs civilizația romană provincială” este o mică „bijuterie” și nu poți să nu fi curios să afli care este acel fenomen? Ghici ciupercă ce-i! Sau: „Municipalizarea expresie a coabitării (sic!) indigeni-coloniști, a adoptării civilizației romane”. Gramatica limbii române nu pare să-i fie prea dragă autorului nostru:

- greșeli în titlul capitolelor (după DEX):

Cap. 1 se spune „premise”, nu „premise”.

Cap. 3 se spune „Aspecte ale civilizației dacice...”, nu „Aspecte ale civilizației dace...”, altfel am putea zice în loc de „civilizație getică”, „civilizație getă” (ceea ce IOM chiar face), iar „Getica” lui Pârvan ar putea fi ușor „Geta”. Până și Traian a fost „Dacicus”! Moștenirea gramaticii latine ne creează numai probleme! Așadar, geto-dacii, despre care Strabon ne spune că vorbeau aceeași limbă, erau, după IOM, două popoare separate. Dar merită să-i dăm cuvântul chiar domniei sale, pentru a înțelege cum a ajuns la această concluzie: „**Revăzând izvoarele antice, trebuie să contrazic ideia (sic!) că toți autorii antici vorbesc despre unul și același „popor” unii preferând să-i spună geți (sic!, „popor” e singular, nu plural), ceilalți daci (sic!, la fel). Această aserțiune s-a bazat pe optica modernă...**” (p. 25). Fără nici o notă bibliografică. Care or fi autorii antici care să scrie ce ar vrea IOM? Iar C. Daicoviciu, H. Daicoviciu, R. Vulpe, I. H. Crișan, F. Medeleț, I. Glodariu, probabil, au înțeles prostii din izvoare, de aceea vorbesc de daco-geți. Prin urmare, nici nu merită citați. Cum or fi fost ei daco-geții, în limba română adjectivul derivat nu poate fi tot „dac”, „dacă” și „get”, „getă”, ci „dacic”, „dacică”, și „getic”, „getică”, tocmai ca dovadă a romanizării.

Cap. 11 se spune „coabitare”, nu „cohabitare”.

Constant, IOM face greșeala pentru care bieții copii de la gimnaziu iau note proaste la limba română: pune virgulă între subiect și predicat. Doar două exemple de pe aceeași pagină (15) și unul de la p. 18:

1. „Greg Woolf, constată...”

2. „Romanizarea, suscită de decenii dispute științifice”.

3. „G. Alföldi, a făcut...”

O altă „regulă”, de la care se abate rar, este grafia cu literă capitală după ce a pus punct și virgulă.

Nici când se scrie cu un „i” sau cu doi „i” nu-i este prea clar doamnei dr. în științe, iar acordul scârțâie: chiar în prima pagină de text (p. 7), rândul 1 (!) citim; „mereu în **aceiași** (sic!, „parametri” e masculin, nu feminin) **parametrii** (sic!)”, iar la p. 103 „Situția relevantă de studiul **ceramici** (sic!)...”. Că nu este vorba despre greșeli din grabă, sau din neatenție, ne-o demonstrează frecvența erorii: „**acei membrii** (sic!)” (p. 17), „**întregii istori** (sic!)” (p. 18), „**predecesorii noștrii** (sic!)” (p. 19), „**autohtonii sau coloniști** (sic!)” (p. 58), „**aceiași parametrii** (sic!)” (p. 70), „**vilele noi** (sic!) aristocrației urbane” (p. 76), „**primirea unor barbarii** (sic!) de către Traian” (p. 88). Pe bună dreptate se ridică întrebarea: oare cum trebuie citit titlul lucrării, „Daci și romani”, sau „Dacii și romanii”? Aceasta cu atât mai mult cu cât traducerea în engleză este „The Dacians and the Romans”, adică „Dacii și romanii” (parcă era și un joc cu acest titlu).

Examenul de gramatică este dat de autor însă la p. 9: „**REPERCURSIUNI** (sic!!!) **negative**”, iar mai jos, „procesul de urbanizare ... pare să **aibe** (sic!)”, „nu puțină energie s-a risipit pentru a susține, **S-AU** (sic!!!) respinge posibilitatea romanizării...” (p. 14). Savuroasă este și propoziția: „doar sporadic s-au efectuat cercetări în necropole (sic!), neglijându-se faptul că acestea **ÎNMAGAZIONEAZĂ** (sic!) date privind caracterul etnic...” Nu există în limba română verbul „a înmagazona”, poate „a înmagazina”, care înseamnă „a depozita mărfuri într-o magazie, sau a acumula – energie, căldură, frig cunoștințe” (cf. DEX). Prin urmare, o necropolă nu prea poate „înmagazina” ceva. O altă perlă gramaticală apare la p. 21: „...care să ne **puie** (sic!) la dispoziție **cunoștințe** (sic!) tot mai **detailate** (sic!)...”. În sfârșit din această demonstrație de agramatism pe care ne-o servește autorul atât de moralizator și plin de sine în istorie nu putea lipsi și o încoronare a lipsei de considerație față de limba română: „capetele decapitate ale dacilor” (p. 41). „A decapita” înseamnă a tăia capul cuiva, „decapitat” înseamnă fără cap, deci „capetele” nu pot fi „decapitate”, corpurile sunt „decapitate”. Mai există o sumedenie de agresiuni la adresa limbii române, dintre care merită amintite: „A dispărut ... efectele (sic!)” (p. 18), „perspectiva ... sunt (sic!) cauza” (p. 33), „revenirea unor forțe romane ... puteau (sic!) să se producă” (p. 43), „orașe quasi urbane” (p. 79), „în care sunt așezați (sic!) ... nucleele de coloniști” (p. 82), „**aceiași** (sic!) realitate” (p. 84), „o locuire al cărui (sic!) caracter...” (p. 90), „prin colonizarea romană nu s-a violentat această formulă (probabil, formă, n.n.) de organizare...” (p. 96). Cum se poate comite un act de violență contra unei „formule de organizare”?

Dacă la această gramatică adăugăm stilul, cel care reușește să citească textul fără să-l doară capul este un erou. Dăm un singur exemplu edificator de pe aceeași fatidică pagină 15:

„Greg Woolf, (sic!) constată **CĂ** esențial era **CĂ**, dincolo de deosebiri este **CĂ** populația se considera pe ea însăși romană (s.n.)”. Echivalează cu un fel de „care este...” al unui simpatic personaj de prin talk show-urile TV.

Am insistat atât de mult asupra acestor aspecte întrucât este perfect justificată întrebarea dacă o persoană cu un asemenea bagaj sumar de cunoștințe de gramatică, ortografie și de exprimare este cazul să scrie cărți, care apoi să-i fie și tipărite din banii publici? Și n-am semnalat aici foarte numeroasele greșeli de grafie (noi am numărat circa 200), unele datorate evident doar superficialității redactării și absenței oricărui tip de corectură: nici pe calculator, nici pe hârtie. Este o profundă desconsiderare față de cititor pe care coperta „hardback” nu o poate estompa. Nu știm dacă această

lucrare se și vinde și care este prețul. Chiar dacă, involuntar, poate aceste rânduri îi fac reclamă. Cine n-ar vrea să dețină un asemenea unicat?

În fine, „prezisele” sunt vorbe de clacă despre trecutul cercetării, că nu s-a făcut nimic, că orânduirea socialistă a fost cum a fost. Interesant este că nici cronologia nu-i este prea clară autorului. Cum altfel să înțelegem afirmația: „În anii de aparență liberalizare din deceniul șase...”. Deceniul șase a fost între 1950 și 1959. Halal liberalizare în epoca stalinistă, ceea ce știe și IOM, care era adolescentă în acele vremuri. Nu mai rămâne așadar decât explicația dificultății de a corela numărul de ordine al deceniilor cu anii între care acestea s-au derulat.

Trecem cu speranțe la Capitolul 2 unde vrem să aflăm care o fi acel fenomen enunțat în titlu care a produs civilizația romană provincială. Aflăm repede, este romanizarea. Deconcertant este că autorul acceptă punctul de vedere al lui C. Daicoviciu din 1968, conform căruia, romanizarea ar fi fost un program politic al statului roman aplicat Daciei cu predilecție și obstinență de mai mulți împărați și în același timp pretinde să-l fi citit și înțeles pe Greg Woolf, care are păreri la polul opus. De altfel, afirmațiile lui C. Daicoviciu despre romanizare, rămase cunoscute doar cercetătorilor români, nu sunt astăzi niciunde reluate în literatura străină despre procesul romanizării. Toți autorii europeni și americani care și-au impus viziunea despre complicatul și diversul proces de integrare în lumea romană a comunităților indigene din diverse provincii sunt de părere că ideea existenței unei politici romane de stat care urmărea romanizarea este lipsită de sens. În cazul altor provincii, ca Hispania și Gallia, de exemplu, peregrinii au acceptat de bună voie legile și taxele romane. Autoritățile romane nu aveau mijloace eficiente cotidiene pentru a-i forța, iar, pe de altă parte, filozofia romană de conducere a societăților cucerite se baza pe toleranță față de tradițiile și normele locale (G. Woolf, în *JRA*, 14, 2001, 2, p. 575–579). Modificările în modul de viață au fost voluntare (R. MacMullen, *Romanization in the Time of Augustus*, Yale Univ. Press, 2000, p. 76). **Scopul Romei a fost să stăpânească popoarele cucerite cu un efort minim, nu să le romanizeze (s.n.).** Un bun exemplu poate fi dat chiar din domeniul juridic. Ulpianus, în *Digestae*, spune că în Gallia actele numite *fideicommissa* erau legale chiar redactate în limba celtică. Prin urmare, într-o provincie ca și Gallia existau încă în prima jumătate a secolului III p. Ch. indigeni celți care nu cunoșteau latina, chiar dacă utilizau dreptul roman. Existau atât de multe căi pentru a deveni roman, încât a deveni roman nu însemna atingerea unui ideal, ci mai mult dobândirea unei poziții în ansamblul diferențelor structurate care alcătuiau puterea romană. Asta scrie G. Woolf la p. 245 a cărții sale *Becoming Roman*, pe care eu am citit-o cu mare atenție. Aceasta este viziunea de la care trebuie să pornim pentru Dacia, ceea ce subsemnatul a și făcut, chiar dacă asta nu-i place lui IOM. Viziunea veche a istoriografiei românești a fost schematică și pur teoretică, aplicându-se o formulă considerată universal valabilă. A continua astăzi pe această cale este un anacronism dăunător și neproductiv. Cât privește aculturația, ea reprezintă un fenomen real, demonstrat în alte provincii ale Imperiului. Termenul a fost preluat de către arheologia engleză din cadrul antropologiei, bucurându-se o vreme de mult interes. Cum la noi antropologia și conceptele ei nu prea sunt cunoscute, iar arheologia românească n-a manifestat nici cel mai mic interes pentru a dezbate curentele teoretice care încearcă de decenii în lumea anglo-saxonă să „slefuiască” zestrea metodologică a arheologiei, „aculturație” nu este folosit cu întreg înțelesul conceptual, ci mai mult după ureche. Susțin acest lucru întrucât IOM nu citează nici o lucrare de antropologie, sau de arheologie care au dezbătut acest concept. Nu trebuie așadar să ne mirăm că nu putem alege ceva coerent din această parte a lucrării. Pentru Dacia, simpla existență a fenomenului aculturației în alte părți ale lumii romane nu este suficientă: trebuie și demonstrată, adică trebuie dovedită, nu postulată. Aici este, în opinia noastră, cheia inconsistenței „metodei de investigare” pe care IOM vrea să ne facă să credem că o utilizează. De fapt nu este o adevărată metodă de cercetare. Este un amestec pestriț de amintiri, lecturi superficiale și selective, comentarii și „înfierări” ale celorlalți cercetători, *secundum gradum militiae*: cel mai odios autor (deși, vrând-nevrând, trebuie să-l citeze des) este subsemnatul, cel care, ca șef direct i-a cerut predarea planului de cercetare și a sesizat slaba prestație științifică din ultimii 10 ani a colegei IOM, pe baza Rapoartelor de activitate anuale solicitate și prin comparație cu alți

colegi cu grade științifice inferioare. Acum a venit vremea să-mi primesc pedeapsa, iată ... Dovada palpabilă a faptului că nu aveam dreptate, prezenta carte „hardback”. Un avertisment pentru cei care în viitor îmi vor accepta părerile. Ba mai mult, sunt contrazis în orice situație cu vehemență, ca un dușman de clasă. Doamne ferește, n-aș vrea să se înțeleagă faptul că aș fi vrut să fiu lăudat de IOM. Pentru mine este suficient că multe dintre ipotezele de care mă acuză IOM au fost preluate în *Tratatul de Istorie a Românilor*, vol. II, al Academiei Române (fapt taxat de IOM în nota 123: „ipoteza a fost cu ușurință preluată în *Istoria Românilor...*”), că lucrarea mea din 1998 a luat Premiul „Vasile Pârvan” al Academiei Române”, că mi-au făcut recenzii necritice profesori de prestigiu, cu care nu sunt prieten, ca Prof. Charles R. Whittaker de la Universitatea Cambridge din Anglia și Prof. Gianluca Gregori de la Universitatea „La Sapienza” din Roma, că mi-au scris, felicitându-mă, Prof. Siegmund von Schnurbein de la Roemisch-Germanische Kommission din Frankfurt am Main și chiar Prof. Greg Woolf de la Universitatea St. Andrews din Scoția (care îmi este însă prieten), că până și Prof. Karl Strobel a fost de acord cu unele dintre părerile mele (ceea ce domnia sa face extrem de rar în general, cu diferența că este cu mult mai doct decât IOM), că sunt citat frecvent de istorici români care mi-au confirmat unele idei, ca Prof. C.C. Petolescu de la Universitatea din București, Prof. Vasile Lica de la Universitatea din Galați, Prof. Doina Benea de la Universitatea din Timișoara și mulți alții. Am fost director de proiect la două granturi CNCSIS, ambele finalizate, și coordonator pentru România al Proiectului „Transformation” al Comisiei Europene în cadrul Programului CULTURA 2000, deasemenea publicat pe internet și sub forma unui volum. Degeaba vă lamentați stimată colegă: „...Propunerea pentru o cercetare aerofotogrametrică... n-a stârnit nici un interes în lumea de decizie a arheologiei românești ... și n-a fost acceptată nici ca proiect al unor granturi...” (p. 110). Granturile CNCSIS și cele europene se obțin prin competiție deschisă, pe baza unor criterii ferme aplicate de experți, care măsoară competența directorului de proiect și capacitatea managerială dovedită, gradul de cunoaștere, însemnătatea și impactul temei, corectitudinea raportului dintre obiective și buget, formele de diseminare a rezultatelor etc. Eu așa am reușit să câștig cele două granturi CNCSIS. Cel puțin la capitolul granturi, este sigur că prin pile și relații nu se poate reuși. Cât despre „lumea de decizie” a arheologiei românești, fiind alcătuită din colegii dumneavoastră de generație, ea vă cunoaște bine.

Dincolo de toate aceste observații, lucrul care m-a deranjat cel mai mult în lucrarea ce face obiectul acestor note de lectură a fost lipsa de fair play a autorului. Și în sport, chiar dacă joci prost, spectatorii apreciază pe cei care au măcar fair play, și chiar în cadrul celor mai dure rivalități sportive, un oarecare spirit de fair play al combatanților s-a impus. De aceea, este surprinzător ca acest spirit să lipsească în mediul academic. Eu accept că nu toate ipotezele pe care le-am formulat de-a lungul vremii sunt corecte, unele le-am modificat chiar eu. Sunt gata să renunț la orice idee dacă mi se demonstrează argumentat contrariul, pentru că nu sunt legat sentimental de nici una. Am contrazis mulți colegi, mai puțin pe IOM. Sigur că mă aștept ca și eu să fiu contrazis. La urma urmei din această luptă de idei progresa cunoașterea. Firesc este însă, între intelectuali, ca lupta să se dea pe față, cu fair play și fără resentimente. Merită amintit aici faptul că am avut, la un moment dat păreri științifice diferite și „am aruncat mânușa” unui venerabil cercetător, ce mi-a fost și profesor. A dovedit un spirit cavaleresc extrem, nu s-a supărat, nu m-a denigrat, ba din contră, mi-a acceptat și preluat în scris alte păreri pe care IOM le atacă virulent. Eu am învățat din acest minunat exemplu de fair play. Că IOM nu are acest spirit, cel puțin în ceea ce mă privește, este ușor de demonstrat. Iată un exemplu drăguț. Într-un articol din 2006 (în *Dacia Augusti Provincia. Crearea provinciei*, București, p. 295) IOM scria „**SE PARE CĂ TENTAȚIA DE A FI ORIGINAL FACE CA SĂ FIE FOARTE BINE PRIMITĂ (s.n.) ipoteza lansată de C. Opreanu, conform căreia Dacia Traiană a cuprins un teritoriu întins spre vest-teren care ar fi fost abandonat de Hadrian, atunci când acesta, voind să abandoneze Dacia, s-a retras și din teritoriul moesic-fostul regat din Muntenia de vest și Moldova de sud**”. În lucrarea de față (după circa doi ani), copiindu-și propriile rânduri din articolul mai vechi a decis să elimine aprecierea pozitivă la adresa mea, cu riscul de a-și lăsa propoziția principală a frazei fără predicat și neterminată: „*Ipoteza lansată de C. Opreanu că Dacia Traiană a cuprins un teritoriu întins spre vest- teren care ar fi fost abandonat de*

Hadrian, atunci când acesta voind să abandoneze Dacia, s-a retras și din teritoriul moesic-fostul regat din Muntenia de vest și Moldova de sud. (?)” (p. 43). Iată de ce această frază n-are nici un înțeles! Lipsa de obiectivitate și amestecul în știință a sentimentelor de antipatie personală de care dă dovadă IOM sunt cu atât mai evidente în cazul de față, cu cât, chiar în același volum din 2006 (deci IOM cunoaște sigur studiul), colegii Al. V. Matei și R. Gindele și-au publicat rezultatele săpăturilor recente de la Supurul de Sus (jud. Satu Mare), unde au descoperit un sistem defensiv roman în câmpia vestică, ceea ce îmi confirmă ipoteza și mărește lista celor care au „bine primit-o”: „...*trebuie amintit aici STUDIUL EXTREM DE DOCUMENTAT ȘI ARGUMENTAT AL CERCETĂTORULUI CLUJEAN CORIOLAN H. OPREANU care...ajunge (cu 10 ani înainte n.n.) la aceleași concluzii legate de mărimea spre vest a teritoriului cucerit inițial de către romani* „ (*Dacia Augusti Provincia. Crearea provinciei*, București, 2006, p. 199–200). IOM evită această noutate arheologică, prefăcându-se că nu o cunoaște, lucru grav de două ori. Or, este de notorietate că nici cu Al. V. Matei n-am avut întotdeauna relații de prietenie, din contră. Asta nu l-a împiedicat însă ca, în scris, să fie obiectiv.

Din fair play am decis să trec peste toate cele de mai sus și să încerc totuși să descifrez partea științifică și care sunt contribuțiile lucrării la elucidarea temei. Am rămas dezamăgit când am citit cum înțelege IOM principalele concepte cu care operează. Cel mai tare m-a descumpănit explicația termenului de aculturație. Autorul îl definește astfel: „Deci, aculturația este procesul ce se produce ca urmare a unui contact prelungit între două culturi și a fost spontan, dar și dirijat de-a lungul întregii istorii (sic!) a umanității, fiind în fond motorul evoluției istorice a oamenilor (s.n.)...” (p. 18). Eu înțeleg din asta că aculturația a fost un fenomen universal, imuabil, o adevărată lege socială. Așadar, mutația s-ar fi produs chiar dacă romanii n-ar fi cucerit Dacia. Pare a fi o nouă filozofie a istoriei, apropiată conceptelor de „lupta de clasă, motorul istoriei”, sau „locomotiva științei”. Dacă prin contactul între câte două culturi, unul dintre popoare s-a aculturat, apoi acesta a intrat în contact cu altul și unul dintre ele iar s-a aculturat, cum de astăzi sunt totuși atât de multe și diverse popoare? Dar de fapt ce-o fi totuși aculturația? Din contactul a două culturi, una o învinge pe cealaltă și se impune. Procesul poate fi numit și integrare, asimilare, iar unii l-au botezat romanizare. Deci aculturația = romanizarea în viziunea părintelui ei F. Haverfield în lucrarea sa din anul 1912 și a lui C. Daicoviciu și H. Daicoviciu, punct de vedere împărtășit și de IOM. Chiar titlul cărții spune asta: **Daci și romani = aculturație (= romanizare)**. IOM s-a încurcat în termeni a căror accepțiune nu o cunoaște suficient. Pentru domnia sa, „asimilarea” ar fi un alt concept, diferit de „aculturație”, deși o definește la fel: „**Assimilarea (sic!) de către o cultură de un nivel scăzut a unei culturi superioare se poate face și fără prezența față în față, se poate face și la distanță și pe baza comerțului (deci e vorba tot de culturi, dar care nu intră în contact! n.n.)**. Asimilarea se recunoaște mai ușor prin mijloace arheologice decât aculturația; **sunt asimilați acei membrii (sic!) ai societății autohtone – elitele locale – care doresc să profite de noua ordine romană (cum pot fi ei oare recunoscuți prin mijloace arheologice, dacă sunt asimilați? n.n.)**; asimilarea are loc mai întâi, aculturația este un proces care o urmează și durează și după ce romanii au părăsit zona” (p. 17). Și cine sunt cei care au rămas? Dacii? Nu, doar ei erau asimilați. De cine? De romani! Care apoi au plecat... Confuzia este totală: cultura de nivel scăzut este cea dacică, iar cea superioară este cea romană. Prima afirmație a autorului spune că asimilarea s-a făcut de către cultura dacică a culturii romane. Cea de-a doua, din aceeași frază, spune invers că elita autohtonă a fost asimilată, deci cultura romană a asimilat pe cea dacică. IOM folosește cele două sensuri „a asimila” și „a fi asimilat”, fără să sesizeze vreo diferență între ele. Din nou limba română, bat-o vina, îi joacă feste. În limba română verbul tranzitiv „a asimila” are și înțelesul „a face ca o persoană sau un grup de persoane să-și piardă trăsăturile caracteristice (limbă, obiceiuri etc.), devenind asemenea cu restul colectivității” (DEX). Aculturația este așadar asimilarea în limbajul antropologiei, disciplina care a pus în circulație acest termen. Deci, mai simplu, romanii i-au asimilat pe daci, sau dacii au fost asimilați de romani, q.e.d. Nimic nou sub soare! Cât de confuză este viziunea autorului rezultă și din concluzia la care ajunge: „...**procesul de aculturație având cel puțin în partea puternic elenizată mai degrabă efect contrar celui de romanizare**” (p. 19). Adică grecii nu s-au romanizat datorită procesului de

aculturație? Sau în zona elenizată a Imperiului Roman, prin aculturația produsă între cultura greacă și cea latină, prima a asimilat-o pe cea de-a doua? Nu, în zona de cultură greacă a Imperiului romanizarea s-a produs în termenii definiți de G. Alföldi, adică prin crearea infrastructurii romane (drumuri, garnizoane, centre administrative), prin colonizare, prin răspândirea cetățeniei romane, a sistemului juridic roman. Limba, spiritualitatea și mentalitatea greacă s-au menținut însă. Dacă ar fi studiat serios fenomenul, IOM ar fi trebuit să citească unele lucrări noi, ca, de exemplu, J. Bergemann, *Die römische Kolonie von Butrint und die Romanisierung Griechenlands*, München, 1998 (Studien zur antiken Stadt 2), sau J. Trimble, *Rethinking „Romanization” in Early Imperial Greece: Butrint, Corinth and Nikopolis*, în *JRA*, 14, 2001, 2, p. 625–628 și ar fi ajuns, cu siguranță, la cu totul alte concluzii.

Referindu-se la aristocrația dacică într-o altă parte a lucrării (p. 45), IOM scrie: „Neîndoios (sic!, nu există decât „fără îndoială”, sau „neîndoielnic”), aceștia vor fi cei care, (sic!) vor alcătui, ca în toate teritoriile cucerite de romani, baza societății civile, **baza administrației locale a viitoarei provincii**”. Colegul Conf. Dr. Radu Ardevan s-a străduit într-o lucrare excelentă, premiată de Academie în 1998, să reconstituie cu migală urmele administrației municipale și nu există nici o urmă documentară păstrată despre prezența dacilor în administrație! Este inadmisibil să ignori rezultate solide acceptate de toți cunoscătorii, doar pentru că nu-ți place figura lui R. Ardevan! Dar cine oare a avut dreptate în ceva după viziunea lui IOM, poate doar câțiva dintre cei care au dispărut de mult! Cei vii nu-i prea plac deoarece o cam contrazic. Așa se întâmplă și cu o altă marotă a autorului de care se ocupă în a doua parte a lucrării: existența în Dacia a unor *civitates* autohtone susținute printr-o interpretare singulară a lui Ptolemeu. Am auzit prima oară despre asta în articolul *Á propos de civitates en Dacie*, din *Ephemeris Napocensis* 1, 1991. Că nimic nu s-a schimbat în optica lui IOM despre subiect ne dovedește *Á propos de civitates en Dacie*, în *Römische Städte und Festungen an der Donau (vom 1 bis 5 Jahrhundert)*, Miroslava Mirkovic (Ed.), Beograd 2005 Humboldt Stiftung, p. 135–144, o „noutate” prezentată în străinătate în 2005 sub exact același titlu ca în 1991 (!) și reluată 17 ani mai târziu și în lucrarea de față. De ce ar fi trebuit să o lase mai moale colega noastră? Pentru că din 1991 și până astăzi nimeni nu a fost de acord cu ipoteza. S-au pronunțat contra: R. Ardevan, I. Piso, C. C. Petolescu, D. Benea, A. Diaconescu, D. Ruscu, subsemnatul și alții. Culmea, chiar IOM recunoaște asta: „**Numărul savanților care au exclus acest mod de a organiza provincia traiană este atât de mare că nu se poate trece nici azi de acest „baraj” în cunoaștere**” (p. 55). Și atunci? La ce bun toată zdroaba? Cui folosește repetarea acelorași povești cu Ptolemeu, „Ravennatul” și alții, invalidate de lumea științifică?

IOM are o manieră personală de analiză științifică. Respinge toate ipotezele formulate de alții și le înlocuiește cu propriile convingeri, care nu sunt nici măcar ipoteze. Formularea unei ipoteze are și ea niște reguli. IOM vede în spatele ipotezelor altora intenții de a demonstra ceva, nu încercări de a soluționa necunoscute. Iată un exemplu edificator: „Ca să se nege posibilitatea ca și structurile autohtone să participe la dezvoltarea urbană a provinciei se invocă, fără să se țină cont de stadiul precar al informației noastre, că în Dacia nici o așezare urbană nu continuă o așezare din epoca regatului...”, pentru ca doar câteva rânduri mai jos să spună invers, „Evident că ... nu avem nici o indicație sigură pentru nici unul din orașele romane și nici că Napoca romană era în apropierea celei dace” (p. 84). Atunci de ce sunt bănuți inutil de complot toți ceilalți cercetători, care n-au făcut altceva decât să țină seama de ceea ce se cunoaște astăzi și pe această bază au tras concluzia logică ce se impunea? Faptul că nu știm prea multe lucruri despre diverse aspecte ale vieții societății antice din Dacia, nu ne permite să putem afirma orice, ci ne obligă să operăm cu ipoteze științifice, care în timp, prin noi descoperiri, se pot confirma, sau nu. Ideile preconceptuate și încercarea de a le demonstra cu orice preț, în pofida evidenței uneori, cum procedează frecvent IOM, nu fac parte din instrumentarul de lucru al cercetătorului și reprezintă un pericol pentru prestigiul arheologiei.

Am consumat prea multă cerneală pentru a conchide că am comentat o lucrare inutilă. Spun asta cu toată obiectivitatea, iar dovada cea mai bună este faptul că, în mod firesc pentru metodologia de

lucru a autorului, lipsesc orice concluzii. Nimic nu putea încorona mai potrivit acest „opus”. **Lipsa concluziilor demonstrează cel mai grav lucru: absența vreunei contribuții noi la elucidarea subiectului (s.n.).** În mare, reținem din lucrare că dacii s-au romanizat și că avem nevoie de cercetări aerofotogrametrice. Or, asta știi și concurenții emisiunii lui Virgil Ianțu „Te crezi mai deștept?” de la Prima TV. Comentariul nostru nu este însă inutil. Sperăm ca în viitor să fie cât mai puțini cei care vor îndrăzni să prezinte lumii științifice, și nu numai, astfel de produse subștiințifice și subculturale, iar sigla Academiei Române să fie utilizată cu mai multă precauție. O „samă de cuvinte” au fost însăilate la marea întâmplare, cu slabe relații logice între ele, într-o limbă română execrabilă și cu un stil greoi și obositor. Poate că e mai bine totuși că nu am avut parte și de concluzii. O zvâcnire de luciditate tot are IOM în penultima propoziție: „Recurgerea la o metodă științifică de abordare a investigațiilor arheologice va elimina lipsa de obiectivitate cu care suntem înclinați să le analizăm” (p. 111). Gura păcătosului... În concluzie, puțină știință, lipsă de fair play și multă frustrare, iată constantele acestei „cărți”, ediție „hardback”.

CORIOLAN HORAȚIU OPREANU